

Ks. FRANCISZEK WOLNIK
Opole, UO

LITURGICZNY KALENDARZ Z TZW. MSZAŁU JAGIELLONÓW Z JASNEJ GÓRY

W zbiorach Biblioteki Jasnogórskiej zachował się bardzo cenny zabytek, tzw. *Mszał Jagiellonów*¹. Mimo braku jednoznacznych przekazów źródłowych, można przyjąć za pewnik, iż Mszał ten jest fundacją króla Jana Olbrachta, który w ostatnim okresie życia zamawiał bogato iluminowane² księgi liturgiczne do głównych kościołów Królestwa.

Kodeks spisany został pod auspicjami paulinów przez kopistę Wacława Żydka ok. 1506–1507 r. Oprawiono go w Cęstochowie ok. 1581–1583 r. Miniaturzyści Mszału należeli do elity ówczesnych twórców tej specjalności w Krakowie, realizujących przede wszystkim zamówienia dworu królewskiego³.

Mszał poprzedzony jest kalendarzem liturgicznym⁴, który warto opublikować i poddać analizie.

1. Edycja kalendarza

1.1. Styczeń (*Januarius*)

Januarius habet dies XXXI, luna XXX⁵

1. *Circumcisio Domini*, duplex.
2. *Octava sancti Stephani prothomartiris*, duplex.
3. *Octava sancti Johannis evangeliste*, duplex.
4. *Octava sanctorum Innocentium*, duplex.
5. *Vigilla*.

¹ Archiwum Jasnej Góry (dalej: AJG) III-3.

² Mszał pauliński dekorowany jest dwiema samodzielnymi miniaturami, dwudziestoma inicjałami obrazowymi, licznymi inicjałami ornamentalnymi i floraturą.

³ J. ZBUDNIEWEK, *Kodeks Reguł Paulińskich zwany „Katenatum” na tle kultury książki w zakonie Paulinów w XVI stuleciu*, w: E. BIENKOWSKA (red.), *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*, Warszawa 1980, s. 107–133; TENŻE, *Problematyka badawcza dziejów Jasnej Góry*, StC1 3 (1982), s. 458.

⁴ AJG III-3, k. 3r-8v.

⁵ W edycji kalendarza pogrubioną czcionką zaznaczono tekst pisany w oryginale kolorem czerwonym.

6. Epifania Domini, duplex.

- 7.
- 8.
- 9.
- 10. Sancti Pauli, primi heremite, duplex.**
- 11.
- 12.
13. Octava Epifanie, **duplex**; Hilarii, **episcop. et conf., commemoratio.**
14. Felicis, **presb. conf., IX lect.**
15. Mauri, **abbatis et conf., IX lect.**
16. Marcelli, **pap. et mart., IX lect.**
17. **Anthoni, abbatis, duplex**; Suplicii, **episcop., commemoratio.**
18. Prisce, **virg. et mart., IX lect.**
19. Mari Marthe cum sociis, **IX lect.**
20. Fabiani et Sebastiani, **mart., IX lect.**
21. **Agnets, virg. et mart., duplex.**
22. Vincentii, **mart., IX lect.**
23. Emerenciane, **virg. et mart., commemoratio.**
24. Thimothei, **episcop. et mart., commemoratio.**
25. **Conversio Sancti Pauli, duplex**; Preiecti, **mart., commemoratio.**
26. Crisostomi, **conf. et pont., IX lect.**
27. Juliani, **episcop. et conf.**
28. Octava S. Agnetis, **virg. et mart., IX lect.**
29. Valerii, **episcop. et conf., duplex.**
- 30.
- 31.

1.2. Luty (Februarius)

Februarius habet XXVIII, luna XXX

1. Ignatii, **episcop. et mart., duplex**; Brigide, **virg., commemoratio.**
2. **Purificatione Marie Virginis, duplex.**
3. Blasii, **episcop., duplex.**
- 4.
5. Agathe, **virg. et mart., XII lect.**
6. **Dorothee, virg. et mart., duplex.**
- 7.
- 8.
9. Apolonie, **virg. et mart., duplex.**
10. Scolastice, **virg., commemoratio.**
- 11.
- 12.
- 13.
14. Valentini, **mart., duplex.**
- 15.
16. Julianne, **virg., XII lect.**
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
22. **Kathedra Sancti Petri, duplex.**

23. **Vigilia**

24. **Mathie apostoli, duplex**; Gerardi, episcop. et mart., commemoratio.

25. Walpurgis, virg., commemoratio.

26.

27.

28.

1.3. Marzec (*Martius*)

Martius habet dies XXXI, luna XXX

1. **Albini, episcop. et conf., duplex.**

2.

3.

4. **Translacio sancti Wenceslai, mart., duplex.**

5.

6.

7. **Thome de Aquino, conf., duplex**; Perpetue et Felicitatis.

8. **Cirili et Metudii, episcop., duplex.**

9. **Quadragesima mulierum, mart., IX lect.**

10.

11.

12. **Gregorii, pape et doctoris, duplex.**

13.

14.

15. **Longini militis et mart., duplex.**

16.

17. **Gertrudis, virg., IX lect.**

18.

19. **Joseph nutricii Domini, duplex.**

20. **Guthberti, episcop. et conf., IX lect.**

21. **Benedicti, abbatis, XII lect.**

22.

23.

24.

25. **Annunciatio Beate Marie Virginis, duplex.**

26.

27. **Kastuli, mart., duplex.**

28.

29.

30.

31.

1.4. Kwiecień (*Aprilis*)

Aprilis habet dies XXX, luna XXIX

1.

2. **Marie Egypciace, duplex**; Quintini, mart., commemoratio.

3.

4. **Ambrosii, episcop., duplex.**

5.

6. **Vincencii novi mart., IX lect.**

- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
11. **Occisio Sancti Stanislai, duplex; Leonis, pape, commemoratio.**
12. Eufemie, virg. et mart., commemoratio.
13. Tiburcii et Valeriani, mart., III lect.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
22. Gaii, pape et mart., duplex.
23. **Adalberti, episcop. et mart., duplex.**
24. **Georgii, mart., duplex.**
25. **Marci, evang., duplex.**
- 26.
- 27.
28. Vitalis, mart., IX lect.
29. Petri, mart., IX lect.
- 30.

1.5. Maj (*Maius*)

Maius habet dies XXXI, luna XXX

1. **Philippi et Jacobi, apost., duplex.**
2. Sigismundi, regis et mart., duplex.
3. **Inventio Sancte Crucis, duplex; Allexandri cum sociorum, mart., commemoratio.**
4. **Floriani, mart., duplex; Corone Spinee, commemoratio.**
5. Gothardi, episcop. et conf., IX lect.
6. Johannis ante portam latinam, III lect.; Victoris, commemoratio.
- 7.
8. **Stanislai, episcop. et mart., duplex; Apparicio S. Michael.**
- 9.
10. Gordiani et Epimachi, mart., IX lect.
11. Gengolphi, commemoratio.
12. Nerei et Achilei, mart., IX lect.
13. Marie ad martyres, commemoratio; Servacii, episcop., commemoratio.
14. Bonifacii, mart., IX lect.
15. Zofie cum filiabus, duplex.
- 16.
- 17.
- 18.
19. Potenciane, virg., IX lect.
20. Bernardini, conf., IX lect.
21. Helene, regine, duplex.
- 22.
- 23.
24. Dominici, conf.; Donaciani et Rogaciani, mart., IX lect.

25. Urbani, pape et mart., IX lect.; Translacio S. Francisci, commemoratio.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
31. Petronelle, virg., IX lect.

1.6. Czerwiec (*Iunius*)

Iunius habet dies XXX, luna XIX

1. Nicomedis, mart., commemoratio.
2. Marcellini et Petri, mart., IX lect.
3. Erasmi, **duplex**; Pergentini et Laurentini, mart., IX lect.
4. Quintini, mart., commemoratio.
5. Bonifacii, episcop. et mart., commemoratio.
- 6.
- 7.
8. Medardi et Gildardi, episcop., commemoratio.
9. Primi et Feliciani, mart., IX lect.
- 10.
11. Barnabe, apostoli, **duplex**.
12. Basilidis cum sociorum, mart., IX lect.
13. Anthonii, conf., commemoratio.
14. Basili et Amani, episcop., commemoratio.
15. Viti et Modesti, mart., IX lect.
16. Cirici et Julite, mart., IX lect.
- 17.
18. Marci et Marcelliani, mart., IX lect.
19. Gervasi et Protasi, mart., IX lect.
20. Regine, virg. et mart., **duplex**.
21. Paulini episcop. et conf., IX lect.
22. Achacii cum sociorum, mart., IX lect., Albani, mart., commemoratio.
23. **Vigilia**.
24. **Nativitas beati Johannis Baptiste, duplex**.
- 25.
26. Johannis et Pauli, mart., IX lect.
27. Ladislai, regis et conf., IX lect.
28. Leonis, pape et conf., commemoratio; **Vigilia**.
29. Petri et Pauli, apost., **duplex**.
30. **Commemoratio sancti Pauli apostoli, duplex**.

1.7. Lipiec (*Julius*)

Julius habet dies XXXI, luna XXX

1. Octava Johannis Baptiste, IX lect., **Vigilia**.
2. **Visitatio Marie Virginis**; Processi et Martiniani, mart., commemoratio.
3. Procopii, **duplex**; Translatio Martini, episcopo., commemoratio; Udalrici, commemoratio.
4. Translatio Sancti Thome apostoli, commemoratio.
5. Octava apostolorum, IX lect.; Goaris conf., commemoratio.
6. Villibrordi, episcop. et conf., commemoratio.
7. Kiliani cum sociis, mart., IX lect.

8. Octava Visitationis Marie Virginis, IX lect.
9. Septem fratrum, mart., IX lect.
10. Translacio Sancti Benedicti, abbatis, IX lect.
- 11.
- 12.
13. **Margarete, virg. et mart., duplex.**
- 14.
15. **Divisio apostolorum, duplex.**
- 16.
17. Andree et Benedicti, mart, IX lect.; Alexii, conf., duplex.
18. Anniversarium fratrum nostris defunctorum.
- 19.
- 20.
21. Praxedis, virg., commemoratio.
22. Marie Magdalene, duplex.
23. Appollinaris, mart. et episcop., IX lect.
24. Cristine, virg. et mart., commemoratio; **Vigilia.**
25. Jacobi, apost., **duplex.**
26. Anne matris Marie, **duplex.**
27. Cristoferi, mart., duplex; Septem dormiencium, mart., IX lect.
28. Panthaleonis, mart., IX lect.
29. Marthe, **duplex**; Depositio Ladislai regis IX lect.; Felicis cum sociorum, IX lect.
30. Abdon et Semen, mart., IX lect.
31. Germani, episcop. et conf., commemoratio.

1.8. Sierpień (*Augustus*).

Augustus habet dies XXX, luna XXX

1. **Ad vincula sancti Petri, IX lect.**
2. Stephani, pape et mart., IX lect.
3. Invenio corporis Sancti Stephani, prothomartyris, IX lect.
4. Osvaldi regis, **Marie de nive, duplex**; Dominici conf., IX lect.
5. **Transfiguratio Domini, duplex**; Sixti, pape cum sociorum, IX lect.
6. Affre, mart. IX lect.; Donati episcop. et mart., IX lect.
7. Cyriaci, Largi et Smaragdi, mart., IX lect.
8. Cyriaci et sociorum eius, mart., commemoratio.
9. Romani, mart., commemoratio **Vigilia.**
10. **Laurentii, mart., duplex.**
11. Tiburcii, mart., IX lect.
12. Clare, virg., IX lect.
13. Ippoliti et sociis, mart., **duplex.**
- 14.
15. **Assumptio Sancte Marie Virginis, duplex totum.**
16. Arnolfi, mart., commemoratio.
17. Octava S. Laurencii, IX lect.
18. Agapiti, mart., commemoratio.
19. Magni, mart., commemoratio.
20. Bernardi abbatis, **duplex**; Stefani regis, IX lect.
- 21.
22. Octava S. Marie, **duplex**; Thimotei et Simphoriani, commemoratio.
23. Thimotei et Appolinaris, commemoratio; **Vigilia.**
24. **Bartholomei, apostoll, duplex**; Andoeni, episcop., commemoratio.

25. *Genesii, mart., IX lect.; Lodovici, conf., commemoratio.*
- 26.
27. *Ruffi, mart., commemoratio.*
28. **Augustini, episcop. et conf., duplex;** *Hermetis, mart., commemoratio.*
29. **Decollatio S. Johannis, duplex;** *Sabine, virg.*
30. *Felicis et Adaucti, mart., IX lect.*
- 31.

1.9. Wrzesień (*September*)

September habet dies XXX, luna XXIX

1. *Egidi, abbatis, duplex;* *Prisci, mart., commemoratio.*
2. *Elevacio sancti Emerici, IX lect.; Anthonii, mart., commemoratio.*
- 3.
4. *Octava sancti Augustini, episcop., IX lect.*
- 5.
- 6.
7. *Regine, virg., Servacy, episcopi, commemoratio; Vigilia.*
8. **Nativitas Sancte Marie Virginis, duplex;** *Adriani, mart., commemoratio.*
9. *Gorgoni, mart., commemoratio, Canonizatio S. Stanislai.*
- 10.
11. *Proti et Hiacinti, mart., commemoratio.*
- 12.
13. *Maurili, episcop. et conf., commemoratio.*
14. **Exaltatio Sancte Crucis, duplex;** *Corneli et Cipriani, mart., duplex.*
15. **Octava S. Marie, Nicomedis, mart., commemoratio.**
16. *Eufemie, virg., IX lect.; Lucie et Germiniani, commemoratio.*
17. *Lamperti, mart. et pontif., IX lect.*
18. **Anniversarium benefactorum, confratrum et familiarium.**
- 19.
20. **Vigilia.**
21. **Mathei apost. et evang., duplex.**
22. *Mauricii cum sociorum, mart., IX lect.; Emerani, episcop., commemoratio.*
23. *Tecele, virg. et mart., IX lect.*
24. *Gerardi, episcop. et mart., IX lect.*
- 25.
26. *Cipriani et Justini, mart., IX lect.*
27. **Stanislai, mart. et pontif., duplex;** *Cosme et Damiani.*
28. **Wenceslai, mart., duplex.**
29. **Michaelis archangelis, duplex.**
30. **Jeronimi, presb. et doctoris, duplex.**

1.10. Październik (*October*)

October habet dies XXX, luna XXIX

1. *Remigii, episcop., IX lect.; Germani cum sociorum, IX lect.*
2. *Leodegarii, episcop. et conf., commemoratio.*
- 3.
4. *Francisci, conf., IX lect.*
- 5.
- 6.
7. *Marci, Marcelli, Apulei, IX lect.*

8. Pelagie, commemoratio.
9. Dionissi et sociorum eius, commemoratio.
10. Gereonis cum sociis, IX lect.
11. Translacio sancti Augustini, IX lect.
- 12.
13. Colomani, mart.
14. Calixti, pap. et mart., **duplex**; Cerbonii, episcop., **duplex**.
15. **Hedvigis vidue, duplex; Sigismundi, mart., duplex**.
16. Galli, abbatis et conf., IX lect.
- 17.
18. **Luce, evang., duplex**.
19. Anniversarium parentum et fratrum nostrum.
20. Translacio sancti Adalberti, **duplex**.
21. **Undecim milia virginum, duplex**.
22. Hilarionis, conf., **duplex**.
23. Severini, episcop. et conf., IX lect.
24. Maglorii, episcop. et conf., IX lect.
25. Crispini et Crispiniani, mart., IX lect.
26. Demetrii, mart. IX lect.
27. Wedasti et Amandi, episcop.; **Vigilia**.
28. **Symonis et Jude, apost., duplex**.
- 29.
- 30.
31. Quintini, mart., commemoratio; **Vigilia**

1.11. Listopad (*November*)

November habet dies XXX, luna XXX

1. **Festum omnium sanctorum, totum duplex**; Cesarii, mart., commemoratio.
2. Commemoracio fidelium animarum; Eustachii cum sociorum, commemoratio.
- 3.
- 4.
5. Emerici, conf., IX lect.
6. Leonardi, conf., IX lect.
7. Wilibrordi, episcop. et conf., commemoratio.
8. Octava omnium sanctorum; Quatuor coronatorum, mart., commemoratio.
9. Theodori, mart. IX, lect.
10. Martni, pape et mart., IX lect.
11. **Martini, episcop. et conf., duplex**; Menne, mart., commemoratio.
- 12.
13. Briccii, et conf., IX lect.
14. **Translacio S. Pauli primi heremite, IX lect.**
15. **Johannis elemosinarii, duplex**.
16. Othmari, abbatis, IX lect.
17. Amani, episcop. et conf., IX lect.
18. Octava sancti Martini, episcop., IX lect.
19. **Elizabeth, regine, duplex**.
- 20.
21. **Presentatio Marie, duplex**; Columbani, abbatis, commemoratio.
22. Cecilie, virg. et mart., IX lect.
23. Clementis, pape et mart., IX lect.; Felicitatis, mart., commemoratio.
24. Chrisogoni, mart., **duplex**.

25. Katherine, virg. et mart., **duplex**.
- 26.
- 27.
- 28.
29. Saturnini cum sociis, commemoratio; Vigilia.
30. Andree, apost., **duplex**.

1.12. Grudzień (*December*)

December habet dies XXXI, luna XXX

- 1.
- 2.
- 3.
4. Barbare, virg. et mart., **duplex**.
- 5.
6. Nicolai, episcop. et conf., **duplex**.
7. Octava S. Andree apostoli, IX lect.
8. Conceptio beate Virginis Marie, **duplex**.
- 9.
- 10.
11. Damasi, pape, commemoratio.
- 12.
13. Lucie, virg. et mart., IX lect.; Othilie, virg., commemoratio.
- 14.
15. Maximi, episcop. et conf., IX lect.
- 16.
17. Lazari, episcop. et mart., **duplex**; Marthe, virg.
18. Graciani, episcop. et conf., IX lect.
- 19.
20. Vigilia.
21. Thome apost., **duplex**.
- 22.
- 23.
24. Vigilia.
25. Nativitas Domini nostri Jesu Christi, **duplex**.
26. Stephani prothomartiris, **duplex**.
27. Joannis, apost. et evang., **duplex**.
28. Sanctorum Innocentium, **duplex**.
29. Thomae, episcop. et mart., IX lect.
- 30.
31. Silvestri, pape et conf., IX lect.

2. Analiza kalendarza

2.1. Ryt świąt w kalendarzu

Sposób sprawowania liturgii w okresie przedtrydenckim zależny był od tzw. rytu, *dignitas*, jakim kalendarze oznaczały poszczególne dni⁶. Klasyfikacja świąt

⁶ W. SCHENK, *Kult świętego Stanisława biskupa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych*, Lublin 1959, s. 36.

według stopni, znana od XI w., rozpowszechniona została w XIII w., głównie przez zakon franciszkański⁷. W XIV i XV w. każda diecezja i każdy zakon posiadały własne, ustalone hierarchie świąt⁸.

Kalendarz zachowany w paulińskim Mszałe stosuje czterostopniową hierarchię świąt: *duplex*, *IX lect.*, *III lect.* i *commemoratio*.

W rycie *duplex* kalendarz poleca celebrować liturgię w następujące dni: Obrzezanie Pańskie (1.01), oktawa św. Szczepana, pierwszego męczennika (2.01), oktawa św. Jana ewangelisty (3.01); oktawa Młodzianków (4.01), Epifania Pańska (6.01), św. Pawła, pierwszego pustelnika (10.01), oktawa Epifanii (13.01), św. Antoniego, opata (17.01), św. Agnieszki, dziewicy i męczennicy (21.01), Nawrócenie św. Pawła (25.01), św. Walerego, biskupa i męczennika (29.01), św. Ignacego, biskupa i męczennika (1.02), Oczyszczenie NMP (2.02), św. Błażeja biskupa (3.02), św. Doroty, dziewicy i męczennicy (6.02), św. Apolonii, dziewicy i męczennicy (9.02), św. Walentego, męczennika (14.02), Katedry św. Piotra (22.02), św. Macieja, apostoła (24.02), św. Albina, biskupa i wyznawcy (1.03), Translacja św. Wacława, męczennika (4.03), św. Tomasza z Akwinu, wyznawcy (7.03), świętych Cyryla i Metodego, biskupów (8.03), św. Grzegorza, papieża i doktora Kościoła (12.03), św. Longina, męczennika (15.03), św. Józefa, Żywiciela Pańskiego (19.03), Zwiastowanie Najświętszej Maryi Pannie (25.03), św. Lastuli, męczennicy (27.03), św. Marii Egipcjanki (2.04), św. Ambrożego, biskupa (4.04), Zabójstwo św. Stanisława (11.04), św. Wojciecha, biskupa i męczennika (23.04), św. Grzegorza, męczennika (24.04), św. Marka, ewangelisty (25.04), świętych Filipa i Jakuba, apostołów (1.05), św. Zygmunta, króla i męczennika (2.05), Znalezienie Świętego Krzyża (3.05), św. Floriana, męczennika (4.05), św. Stanisława, biskupa i męczennika (8.05), św. Zofii (15.05), św. Heleny, królowej (21.05), św. Erazma (3.06), św. Barnaby, apostoła (11.06), św. Reginy, dziewicy i męczennicy (20.06), Narodzenie św. Jana Chrzciciela (24.06), świętych Piotra i Pawła, apostołów (29.06), Nawiedzenie Maryi Dziewicy (2.07), św. Prokopa (3.07), św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy (13.07), Rozesłanie Apostołów (15.07), św. Aleksego, wyznawcy (17.07), św. Marii Magdaleny (22.07), św. Jakuba, apostoła (25.07), św. Anny, matki Maryi (26.07), św. Krzysztofa, męczennika (27.07), św. Marty (29.07), NMP Śnieżnej (5.08), Przemienienie Pańskie (5.08), św. Wawrzyńca, męczennika (10.08), Wniebowzięcie NMP (15.08), św. Bernarda, opata (20.08), oktawa Wniebowzięcia NMP (22.08), św.

⁷ H. KELLNER, *Heortologie oder die geschichtliche Entwicklung des Kirchenjahres und der Heiligenfeste von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart*, Freiburg 1911, s. 11.

⁸ Najczęściej używane stopnie świąt wylicza H. GROTEFEND, *Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit*, t. I, Hannover 1891, s. 60: I. *Totum duplex, duplex majus, triplex, festum principale, summum festum, solemne festum*. II. *Duplex, duplex minus, celebre, bini, medium festum*. III. *Semiduplex, simplex, plenum officium, duplex inferius, IX lectiones* (w zakonach *XII lectiones*). IV. *Trium lectionum, compulsatio, missa*. V. *Commemoratio, collecta, antiphona, oratio, memoria, suffragium, breves laudes*. Stopnie świąt różniły się nawet w ramach jednej diecezji. Przykładem może być diecezja wrocławska w XV w., por. F. WOLNIK, *Liturgia godzin w diecezji wrocławskiej w XV wieku*, Opole 1994, s. 65.

Bartłomieja, apostoła (24.08), św. Augustyna, biskupa i wyznawcy (28.08), Ścięcie św. Jana Chrzciciela (29.08), św. Idziego, opata (1.09), Narodzenie NMP (8.09), Podwyższenie Krzyża Świętego (14.09), świętych Korneliusza i Cypriana, męczenników (14.09), św. Mateusza, apostoła i ewangelisty (21.09), św. Stanisława, męczennika i biskupa (27.09), św. Wacława, męczennika (28.09), św. Michała, archanioła (29.09), św. Hieronima, prezbitera i Doktora Kościoła (30.09), św. Kaliksta, papieża i męczennika (14.10), św. Kerboniusza, biskupa (14.10), św. Jadwigi Księżnej (15.10), św. Zygmunta, męczennika (15.10), św. Łukasza, ewangelisty (18.10), Translacja św. Wojciecha (20.10), Jedenaście Tysiocy Dziewic (21.10), św. Hilario-na, wyznawcy (22.10), świętych Szymona i Judy, apostołów (28.10), Wszystkich Świętych (1.11), św. Marcina, biskupa i wyznawcy (11.11), św. Jana, jałmużnika (15.11), św. Elżbiety, królowej (19.11), Ofiarowanie Maryi (21.11), św. Chryzogona, męczennika (24.11), św. Katarzyny, dziewicy i męczennicy (25.11), św. Andrzeja, apostoła (30.11), św. Barbary, dziewicy i męczennicy (4.12), św. Mikołaja, biskupa i wyznawcy (6.12), Poczęcie NMP (8.12), św. Łazarza, biskupa i męczennika (17.12), św. Tomasza, apostoła (21.12), Boże Narodzenie (25.12), św. Szczepana, pierwszego męczennika (26.12), św. Jana, apostoła i ewangelisty (27.12), Niewinnych Młodzianków (28.12).

W stopniu *IX lectionum* u paulinów sprawowano liturgię w następujące dni: św. Feliksa, prezbitera i wyznawcy (14.01), św. Maura, opata i wyznawcy (15.01), św. Marcellego, papieża i męczennika (16.01), św. Pryska, dziewicy i męczennicy (18.01), św. Marii Marty (19.01), świętych Fabiana i Sebastiana, męczenników (20.01), św. Wincentego, męczennika (22.01), św. Chryzostoma, wyznawcy (26.01), oktawa św. Agnieszki, dziewicy i męczennicy (28.01), św. Agaty, dziewicy i męczennicy (5.02), św. Julianny, dziewicy (16.02), św. *Quadraginta mulierum* (9.03), św. Gertrudy, dziewicy (17.03), św. Gutberta, biskupa i wyznawcy (20.03), św. Benedykta, opata (21.03), św. Wincentego *novi mart.* (6.04), św. Witalisa, męczennika (28.04), św. Piotra, męczennika (29.04), św. Gotharda, biskupa i wyznawcy (5.05), świętych Gordiana i Epimacha, męczenników (10.05), świętych Nereusza i Achillesa, męczenników (12.05), św. Bonifacego, męczennika (14.05), św. Potencjany, dziewicy (19.05), św. Bernardyna, wyznawcy (20.05), świętych Donacjana i Rogacjana, męczenników (24.05), św. Urbana, papieża i męczennika (25.05), św. Petroneli, dziewicy (31.05), świętego Marcelina i Piotra, męczenników (2.06), świętych Pergentyna i Laurentyna, męczenników (3.06), świętych Prymusa i Felicjana, męczenników (9.06), św. Bazylidesa i jego towarzyszy, męczenników (12.06), świętych Wita i Modesta, męczenników (15.06), świętych Cyryka i Julity, męczenników (16.06), świętych Marka i Marceliana, męczenników (18.06), świętych Gerwazego i Protazego, męczenników (19.06), św. Pawła, biskupa i wyznawcy (21.06), świętych Achacego i jego towarzyszy, męczenników (22.06), świętych Jana i Pawła, męczenników (26.06), świętych Władysława, króla i wyznawcy (27.06), oktawa św. Jana Chrzciciela (1.07), oktawa świętych Piotra i Pawła (5.06), świętych Ki-

liana i jego towarzyszy, męczenników (7.07), oktawa Nawiedzenia Maryi (8.07), św. Siedmiu Braci⁹, męczenników (9.07), Translacja św. Benedykta, opata (10.07), świętych Andrzeja i Benedykta, męczenników (17.07), św. „Siedmiu śpiących”¹⁰ męczenników (27.07), św. Pantaleona, męczennika (28.07), Złożenie do grobu Władysława, króla (29.07), świętych Feliksa i towarzyszy (29.07), świętych Abdona i Semena, męczenników (30.07), św. Piotra w okowach (1.08), św. Stefana, papieża i męczennika (2.08), Znalezienia ciała św. Szczepana, pierwszego męczennika (3.08), św. Dominika, wyznawcy (4.08), św. Sykstusa, papieża i jego towarzyszy (5.08), św. Afry, męczennicy (6.08), św. Donata, biskupa i męczennika (6.08), świętych Cyriaka, Largo i Smaragda, męczenników (7.08), św. Tyburczego, męczennika (11.08), oktawa św. Wawrzyńca (17.08), św. Stefana, króla (20.08), św. Genezjusza, męczennika (25.08), świętych Feliksa i Adaukta, męczenników (30.08), Podniesienie św. Emeryka (2.09), oktawa św. Augustyna (4.09), św. Eufemii, dziewicy (16.09), św. Lapmerta, męczennika i biskupa (17.09), św. Maurycego i jego towarzyszy (22.09), św. Tekli, dziewicy i męczennicy (23.09), św. Gerarda, biskupa i męczennika (24.09), św. Remigiusza, biskupa (1.10), św. Germana i jego towarzyszy (1.10), św. Gereona i jego towarzyszy (10.10), Translacja św. Augustyna (11.10), św. Seweryna, biskupa i wyznawcy (23.10), św. Magloriusza, biskupa i wyznawcy (24.10), świętych Kryspina i Kryspiniana, męczenników (25.10), św. Demetriusza, męczennika (26.10), św. Emeryka, wyznawcy (5.11), św. Leonarda, wyznawcy (6.11), św. Teodora, męczennika (9.11), św. Marcina, papieża i męczennika (10.11), św. Brykcjusza, wyznawcy (13.11), Translacja św. Pawła, pierwszego pustelnika (14.11), św. Otmara, opata (16.11), św. Amana, biskupa i wyznawcy (17.11), oktawa św. Marcina, biskupa (18.11), św. Cecylii, dziewicy i męczennicy (22.11), św. Klemensa, papieża i męczennika (23.11), oktawa św. Andrzeja (7.12), św. Łucji, dziewicy i męczennicy (13.12), św. Maksyma, biskupa i wyznawcy (15.12), św. Gracjana, biskupa i wyznawcy (18.12), św. Tomasza, biskupa i męczennika (29.12), św. Sylwestra, papieża i wyznawcy (31.12).

W rycie święta trzylekcyjnego pauliński kalendarz poleca sprawować liturgię w dniu świętych Tyburczego i Waleriana, męczenników (13.04), i św. Jana przed Bramą Łacińską (6.05).

W stopniu *commemoratio* kalendarz nakazuje celebrować liturgię w następujące dni: św. Hilarego, biskupa i wyznawcy (13.01), św. Suplicjusza, biskupa (17.01), św. Emerencjany, dziewicy i męczennicy (23.01), św. Tymoteusza, biskupa i mę-

⁹ Byli to: Feliks, Filip, Witalis, Aleksander, Marcejal, Sylwan i January, którzy ponieśli śmierć męczeńską razem z matką, Felicją; por. E. MATEJA, *Śląski kalendarz liturgiczny świętych. Geneza i rozwój do czasu reformy papieża Piusa X* (Opolska Biblioteka Teologiczna 85), Opole 2006, s. 58.

¹⁰ Byli to młodzieńcy: Maksymian, Malcho, Marcynian, Dionizy, Jan, Serafin i Konstantyn, którzy uciekając z Efezu przed prześladowaniami z czasów Decjusza, schowali się w jaskini, gdzie zostali zamurowani. Odkryci po 248 latach za czasów cesarza Teodozjusza mieli przemówić; por. *tamże*, s. 63.

czennika (24.01), św. Brygidy, dziewicy (1.02), św. Scholastyki, dziewicy (10.02), św. Gerarda, biskupa i męczennika (24.02), św. Kwintyna, męczennika (2.04), św. Leona, papieża (11.04), św. Eufemii, dziewicy i męczennicy (12.04), św. Aleksandra i jego towarzyszy, męczenników (3.05), Ciemnowej Korony (4.05), św. Wiktora (6.05), św. Gengolfa (11.05), św. Marii od męczenników (13.05), św. Serwacego, biskupa (13.05), Translacja św. Franciszka (25.05), św. Nikomedego, męczennika (1.06), św. Kwintyna, męczennika (4.06), św. Bonifacego, biskupa i męczennika (5.06), świętych Medarda i Gildarda, biskupów (8.06), św. Antoniego, wyznawcy (13.06), świętych Bazylego i Amana, biskupów (14.06), św. Albana, męczennika (22.06), św. Leona, papieża i wyznawcy (28.06), świętych Procesusa i Martyniana, męczenników (2.07), Translacja św. Marcina (3.07), św. Udalryka (3.06), Translacja św. Tomasza, apostoła (4.07), św. Goara, wyznawcy (5.07), św. Wilibroda, biskupa i wyznawcy (6.07), św. Praksedy, dziewicy (21.07), św. Krystyny, dziewicy i męczennicy (24.07), św. Germana, biskupa i wyznawcy (31.07), św. Cyriaka i jego towarzyszy (8.08), św. Romana, męczennika (9.08), św. Arnolfa, męczennika (16.08), św. Agapita, męczennika (18.08), św. Magnusa, męczennika (19.06), świętych Tymoteusza i Symforiana (22.08), świętych Tymoteusza i Apolinarego (23.08), św. Rufusa, męczennika (27.08), św. Hermeta, męczennika (28.08), św. Pryskusa, męczennika (1.09), św. Antoniego, męczennika (2.09), św. Serwacego, biskupa (7.09), św. Adriana, męczennika (8.09), św. Gorgona, męczennika (9.09), św. Mauriliusza, biskupa i wyznawcy (13.09), św. Nikomedego męczennika (15.09), świętych Łucji i Germiniany (16.09), św. Emerana, biskupa (22.09), św. Leodegara, biskupa i wyznawcy (2.10), św. Pelagii (8.10), św. Dionizego i jego towarzyszy (9.10), św. Kwintyna, męczennika (31.10), św. Cezara, męczennika (1.11), św. Eustachego i jego towarzyszy (2.11), św. Czterech Ukoronowanych¹¹ (8.11), św. Menna, męczennika (11.11), św. Kolumbana, opata (21.11), św. Felicyty, męczennicy (23.11), św. Saturnina i jego towarzyszy (29.11), św. Damazego, papieża (11.12), św. Otylii, dziewicy (13.12).

W kalendarzu brak wyraźnego oznaczenia rytu w następujące dni: Ukazanie się św. Michała Archanioła (8.05), św. Dominika, wyznawcy (24.05), Nawiedzenia Maryi Dziewicy (2.07), ale święto to zapisane jest czerwonym kolorem, Oswalda króla (4.08), św. Antoniego, męczennika (2.09), św. Reginy, dziewicy (7.09), Kanonizacja św. Stanisława (9.09), ale święto to zapisane jest czerwonym kolorem, Wspomnienie dobrodziejów, współbraci (18.09), ale święto to zapisane jest czerwonym kolorem, świętych Kosmy i Damiana (27.09), Wspomnienie zmarłych rodziców i braci (19.10).

¹¹ Byli to: Klaudiusz, Nikostrata, Symforian i Kastor; por. *tamże*, s. 85.

2.2. Oktawy świąt

Pierwotnie termin „oktawa” (od łac. *octo* – osiem, przymiotnikowa *octavus* – ósmy) oznaczał ósmy dzień wspominający dane święto¹², koniec ośmiodniowego okresu, jak i cały ten okres. Oktawa stanowi przedłużenie uroczystej celebry najważniejszych świąt¹³. Jeżeli termin kalendarzowego święta potraktuje się jako dzień pierwszy, to oktawa oktawa przypadnie w dzień siódmy, nie będącym konieczne świętem nakazanym¹⁴.

Pauliński kalendarz poleca świętować następujące oktawy: św. Szczepana, pierwszego męczennika (2.01)¹⁵, św. Jana, ewangelisty (3.01)¹⁶, Epifanii (13.01)¹⁷, św. Agnieszki (28.01)¹⁸, św. Jana Chrzciciela (1.07)¹⁹, świętych apostołów Piotra i Pawła (5.07)²⁰, Nawiedzenia NMP (8.07)²¹; Wawrzyńca (17.08)²², Wniebowzięcia NMP (22.08)²³, św. Augustyna (4.09)²⁴, Narodzenia NMP (15.09)²⁵, Wszystkich Świętych (8.11)²⁶. Do tych świąt doliczyć należy oktawy Wielkanocy, Bożego Narodzenia i Zesłania Ducha Świętego.

Zauważamy, że kalendarz poleca celebrować oktawy poszczególnych świąt nie zawsze w dniu ósmym — oktawa świętych apostołów Piotra i Pawła przypada w siódmym dniu (5.07)²⁷, zaś Nawiedzenia NMP w szóstym dniu (8.07)²⁸.

2.3. Święta translacyjne

W okresie średniowiecza, poza główną uroczystością upamiętniającą dzień śmierci świętego (*dies natalis*), często uroczystości obchodzono również dzień przeniesienia relikwii świętego²⁹. Wśród przyczyn pojawienia się i rozwoju świąt translacyjnych zauważyć należy wzmagający się od IV/V w. w Kościele kult świętych

¹² B. NADOLSKI (opr.), *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1088.

¹³ I. SKIERSKA, *Sabbatha Sanctifices. Dzień święty w średniowiecznej Polsce*, Warszawa 2008, s. 55.

¹⁴ *Tamże*.

¹⁵ AJG III-3, k. 3r.

¹⁶ *Tamże*.

¹⁷ *Tamże*.

¹⁸ *Tamże*.

¹⁹ *Tamże*, k. 6r.

²⁰ *Tamże*.

²¹ *Tamże*.

²² *Tamże*, k. 6v.

²³ *Tamże*.

²⁴ *Tamże*, k. 76.

²⁵ *Tamże*.

²⁶ *Tamże*, k. 8r.

²⁷ *Tamże*, k. 6v.

²⁸ *Tamże*.

²⁹ SCHENK, *dz. cyt.*, s. 42; NADOLSKI, *dz. cyt.*, s. 1241–1242; F. WOLNIK, *Święta translacyjne w średniowiecznej liturgii śląskiej*, RTSO 23 (2003), s. 283–302; M. STARNAWSKA, *Świętych życie po życiu. Relikwie w kulturze religijnej na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 2008, s. 270–301.

i cześć dla ich relikwii³⁰. Przeniesienie relikwii świętego, będące „drugim pochówkiem”, podnosiło rangę, znaczenie danego świętego i wpływało na rozwój jego kultu³¹.

Kalendarz pauliński nakazuje celebrować następujące translacje: św. Wacława, męczennika, w rycie *duplex*, w dniu 4 marca³²; św. Franciszka w stopniu *commemoratio*, 25 maja³³; św. Marcina, biskupa, w stopniu *commemoratio* w dniu 3 lipca³⁴; św. Tomasza Apostoła jako *commemoratio*, 4 lipca³⁵; św. Benedykta, opata, jako święto dziewięciolekcyjne, 10 lipca³⁶; Stanisława, męczennika i biskupa, w rycie *duplex*, 27 września³⁷; św. Władysława, króla (*Depositio Ladislai, regis*), w rycie dziewięciolekcyjnym, 29 lipca; św. Augustyna w stopniu dziewięciolekcyjnym, 11 października³⁸; św. Wojciecha w najwyższym stopniu *duplex*, 20 października³⁹, oraz św. Pawła, pierwszego pustelnika, w dniu 14 listopada⁴⁰, w stopniu dziewięciolekcyjnym.

2.4. Tajemnica Krzyża w liturgii i duchowości paulinów

Jeszcze na początku XIV w. nazywano paulinów Pustelnikami (Eremitami) św. Krzyża. Również legat papieski Gentilis nazywa ich w 1308 r.: *Eremitae Sanctae Crucis*, zaś papież Jan XXII, w liście skierowanym do episkopatu Węgier w sprawie paulinów, nazywa ich: *fratres S. Pauli primi Eremitae, alias dicti de S. Cruce i Eremo*⁴¹. Paulin miał być „Ikoną Chrystusa Ukrzyżowanego”⁴².

W najwyższym stopniu *duplex* paulini celebrowali liturgię Triduum Paschalnego oraz w święto Znalezienia Krzyża Świętego w 3 maja⁴³, Podwyższenia Krzyża Świętego w dniu 14 września⁴⁴ i św. Heleny, królowej, w dniu 21 maja⁴⁵.

³⁰ J. KRACIK, *Relikwie*, Kraków 2002.

³¹ J.C. SCHMITT, *Duchy. Żywi i umarli w społeczeństwie średniowiecznym*, tł. A.W. Labuda, Gdańsk 2002, s. 38.

³² AJG III-3, k. 4r.

³³ *Tamże*, Sr.

³⁴ *Tamże*, k. 6r.

³⁵ *Tamże*.

³⁶ *Tamże*.

³⁷ *Tamże*, k. 7r.

³⁸ *Tamże*, k. 7v.

³⁹ *Tamże*.

⁴⁰ *Tamże*, k. 8r.

⁴¹ E. KISBÁN, *Historia zakonu paulinów macierzystej prowincji węgierskiej*, t. I: (1225–1711), Jasna Góra 2009, s. 27.

⁴² B. ALTER, *Paulin „Ikoną Chrystusa Ukrzyżowanego”*. *Kult Krzyża i Bractwo Pięciorańskie a duchowość paulińska*, w: J.A. NALASKOWSKI, A. NAPIÓRKOWSKI (red.), *W poszukiwaniu duchowości paulińskiej. Studium historyczno-teologiczne*, Kraków 1999, s. 153–161.

⁴³ AJG III-3, k. 5r.

⁴⁴ *Tamże*, k. 7r.

⁴⁵ *Tamże*, k. 5r.

2.5. Święta maryjne u paulinów

Kult maryjny u paulinów rozwijał się obok kultu pasyjnego od początku istnienia zakonu. Świadczy o tym ikonografia — we wszystkich klasztorach paulini najpiękniejszy ołtarz fundowali na cześć Krzyża Świętego, w drugiej zaś kolejności ku czci Bogurodzicy. Praźródłem, z którego kult maryjny emanował, był założony w 1250 r. przez bł. Eugeniusza klasztor w Pilisszentkereszt⁴⁶. Maryja dla paulinów była mistrzynią życia zakonnego⁴⁷

Pauliński kalendarz z Jasnej Góry w najwyższym rycie *duplex* polecał celebrować liturgię w następujące dni: 2 lutego — Oczyszczenie NMP⁴⁸, 25 marca — Zwiastowanie NMP⁴⁹, 4 sierpnia — Matki Boskiej Śnieżnej⁵⁰, 15 sierpnia — Wniebowzięcie NMP⁵¹ i oktawę tej uroczystości w dniu 22 sierpnia⁵², 8 września — Narodzenie NMP⁵³ i oktawa tej uroczystości w dniu 15 września⁵⁴, 21 listopada — Prezentacja Maryi w świątyni⁵⁵, 8 grudnia — Poczęcie NMP⁵⁶.

Nie określono w kalendarzu rytu święta Nawiedzenia NMP, obchodzonego w dniu 2 lipca, ale skoro oktawa tej uroczystości obchodzona była w dniu 8 lipca⁵⁷ jako święto dziewięciolekcyjne, to zapewne główna uroczystość obchodzona była w stopniu *duplex*.

2.6. Wspomnienie zmarłych

Paulini wspominali wszystkich zmarłych w Dzień Zaduszny 2 listopada⁵⁸, 18 lipca wspomniano zmarłych zakonników⁵⁹, 18 września — zmarłych dobrodziejów, współbraci⁶⁰, zaś 19 października — zmarłych rodziców i braci zakonników paulińskich⁶¹.

⁴⁶ L. SZABO, *Geneza kultu maryjnego paulinów węgierskich w XII i XIV wieku*, StCl 3 (1982), s. 2398.

⁴⁷ P. KOSIAK, *Maryja mistrzynią życia zakonnego*, w: NALASKOWSKI, NAPIÓRKOWSKI (red.), *dz. cyt.*, s. 163–168; J.S. PŁATEK, *Duchowość maryjna paulinów*, w: *tamże*, s. 169–178.

⁴⁸ AJG III-3, k. 3v.

⁴⁹ *Tamże*, k. 4r.

⁵⁰ *Tamże*, k. 6v.

⁵¹ *Tamże*.

⁵² *Tamże*.

⁵³ *Tamże*, k. 7r.

⁵⁴ *Tamże*.

⁵⁵ *Tamże*, k. 8r.

⁵⁶ *Tamże*, k. 8v.

⁵⁷ *Tamże*, k. 6r.

⁵⁸ *Tamże*, k. 8r.

⁵⁹ *Tamże*, k. 6r.

⁶⁰ *Tamże*, k. 7r.

⁶¹ *Tamże*, k. 7v.

2.7. Kult świętych

2.7.1. Święci pierwsi pustelnicy

Wysokim kultem otaczali paulini pierwszych mnichów i mniszki, z których żywotów i wzorów świętości duchowość paulińska czerpała swoje natchnienie. Dwa dni poświęcono patronowi zakonu, św. Pawłowi, pierwszemu pustelnikowi⁶²: 10 stycznia (*dies natalis*) celebrowano liturgię w stopniu *duplex*⁶³, zaś w święto translacji relikwii, 14 listopada, w randze święta dziewięciolekcyjnego. Autor żywota św. Pawła Pustelnika, św. Hieronim, prezbiter, czczony był 30 września w najwyższym rycie *duplex*⁶⁴. Liturgię w dzień św. Antoniego, opata, 17 stycznia⁶⁵, kalendarz poleca celebrować w stopniu *duplex*, podobnie w święto św. Marii Egipcjanki⁶⁶, w dniu 2 kwietnia⁶⁷.

2.7.2. Święci pochodzenia węgierskiego

W liturgii paulińskiej wysokim kultem otaczano świętych pochodzenia węgierskiego. Św. Stefan, król, czczony był w dniu 20 sierpnia⁶⁸ liturgią w rycie dziewięciolekcyjnym, bez oktawy⁶⁹. Jego synowi, św. Emerykowi, kalendarz pauliński z *Mszału Jagiellonów* poleca oddawać cześć w dniu 5 listopada w rycie dziewięciolekcyjnym⁷⁰ i 2 września, *Elevacio sancti Emerici*, w tym samym stopniu⁷¹. Św. Władysław, król i wyznawca⁷², czczony był u paulinów w dniu 27 czerwca w stopniu dziewięciolekcyjnym (*dies natalis*)⁷³ i 29 lipca (*Depositio Ladislai regis*)⁷⁴.

Św. Wojciech, biskup i męczennik czczony był 23 kwietnia (*dies natalis*) w stopniu *duplex*⁷⁵, translacja św. Wojciecha w dniu 20 października w rycie *duplex*⁷⁶, św. Elżbieta, królowa, w dniu 19 listopada, w rycie *duplex*⁷⁷.

⁶² Św. Paweł Pustelnik czczony jest jako patron zakonu paulinów. Tak określił go bł. Euzebiusz — pierwszy przełożony zakonu paulinów; SZABO, *dz. cyt.*, s. 239; KISBÁN, *dz. cyt.*, t. I, s. 27.

⁶³ AJG III-3, k. 3r.

⁶⁴ *Tamże*, k. 7r.

⁶⁵ *Tamże*, k. 3r.

⁶⁶ B. DEGÓRSKI, *Korzenie duchowości paulińskiej. Pierwsi mnisi egipcscy*, w: NALASKOWSKI, NAPIÓRKOWSKI (red.), *dz. cyt.*, s. 57–62.

⁶⁷ AJG III-3, k. 4v.

⁶⁸ *Tamże*, k. 6v.

⁶⁹ Na Węgrzech święto obchodzono w dniu 20 sierpnia, z oktawą 27 sierpnia; por. KISBÁN, *dz. cyt.*, t. II, s. 227; G. GYÖEFFY, *Święty Stefan I król Węgier i jego dzieło*, t. T. Kapturkiewicz, Warszawa 2003, s. 470; H. FROS, F. SOWA, *Księga imion i świętych*, t. V, Kraków 2005, k. 305.

⁷⁰ AJG III-3 k. 8r.

⁷¹ *Tamże*.

⁷² Św. Władysław, król węgierski, urodził się ok. 1046 r. w Polsce, zmarł 29 lipca 1095 r. w Nitrze; por. J. DŁUGOSZ, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, księgi III–IV, Warszawa 1969, s. 225; J. SWASTEK, *Święty Władysław*, w: J.R. BAR (red.), *Polscy święci*, t. VI, Warszawa 1986, s. 37.

⁷³ AJG III-3, k. 5v.

⁷⁴ *Tamże*, k. 6r.

⁷⁵ *Tamże*, k. 4v.

⁷⁶ *Tamże*, k. 7v.

⁷⁷ *Tamże*, k. 8r.

2.7.3. Inni święci

Wysokim kultem paulini czcili św. Augustyna, twórcę reguły, według której realizowali swój charyzmat. Już Euzebiusz, pierwszy przełożony zakonu paulinów, podczas pobytu w Rzymie prosił papieża, by jego zakon żył według reguły św. Augustyna⁷⁸. Poświęcono mu trzy dni: święto główne w dniu 28 sierpnia⁷⁹, oktawa — 4 września⁸⁰ i przeniesienie relikwii — 11 października⁸¹.

W dniu 7 marca w najwyższym rycie *duplex* paulini czcili św. Tomasza z Akwiny, który przez matkę spokrewniony był z królami węgierskimi⁸² i odegrał istotną rolę w zakorzenieniu się kultu maryjnego w zakonie paulinów⁸³.

Pauliński kalendarz cztery dni w roku poświęca św. Stanisławowi, biskupowi i męczennikowi krakowskiemu⁸⁴, wszystkie w najwyższym rycie *duplex*. W dniu 11 kwietnia poleca czcić Męczeństwo (*Occisio*) św. Stanisława⁸⁵, święto główne w dniu 8 maja⁸⁶, w dniu 9 września czczono Kanonizację św. Stanisława⁸⁷, zaś 27 września translację jego relikwii⁸⁸.

* * *

Analiza paulińskiego liturgicznego kalendarza z *Mszалу Jagiellonów* z Jasnej Góry wykazała, obok obecnego w liturgii nurtu pasyjnego i maryjnego, wpływ kultów pochodzenia węgierskiego, kult świętych pierwszych pustelników oraz obecność w kalendarzu czterech świąt poświęconych św. Stanisławowi, krakowskiemu biskupowi i męczennikowi.

Edycja i analiza liturgicznego kalendarza paulińskiego może być pomocą w dalszych badaniach nad liturgią paulinów, nad kultem świętych w zakonie paulińskim, studiów porównawczych między liturgią paulińską i liturgią diecezji polskich czy węgierskich, a także do porównań kalendarza paulińskiego z *Mszalem Jagiellonów* z innymi kalendarzami paulińskim czy opublikowanymi już przedtrydenckimi kalendarzami diecezjalnymi⁸⁹ i innych zakonów⁹⁰.

⁷⁸ KISBÁN, *dz. cyt.*, t. I, s. 27; A. EGGER, *Roczniki Zakonu Św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. I, ks. I, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 103–113.

⁷⁹ AJG III-3, k. 6v.

⁸⁰ *Tamże*, k. 7v.

⁸¹ *Tamże*.

⁸² KISBÁN, *dz. cyt.*, t. II, s. 227.

⁸³ SZABO, *dz. cyt.*, s. 239.

⁸⁴ Zob. M. JAGOSZ, *Przedrozbiorowe procesje wawelskie ku czci św. Stanisława biskupa i męczennika*, *StCl* 17 (1997), s. 39–126.

⁸⁵ AJG III-3, k. 4v.

⁸⁶ *Tamże*, k. 5r.

⁸⁷ *Tamże*, k. 7r.

⁸⁸ *Tamże*.

⁸⁹ GROTEFEND, *dz. cyt.*, s. 23–28; A. KÖNIG (wyd.), *Das Kalendarium des Breslauer Keuzstiftes verbunden mit einem Cisiolanus*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte (und Alterthum Schlesiens)” 7 (1866), s. 303–343; J. JUNGNITZ, *Das Breslauer Brevier und Proprium*, Breslau 1893, s. 38–66; B. WŁODARSKI, *Chronologia polska*, Warszawa 1957; H. SOBECZKO, *Liturgia katedry wrocławskiej według przedtry-*

Le calendrier liturgique du « Missel des Jagellons » de Jasna Góra**Résumé**

Dans les recueils de la Bibliothèque de Jasna Góra est conservé un ouvrage ancien très précieux, que l'on appelle « le Missel des Jagellons ». Malgré l'absence de sources d'origine équivalentes, on peut accepter comme principe, que ce Missel est un legs du roi Jan Olbracht qui, dans la dernière étape de sa vie, commandait des livres richement enluminés pour les principales églises du Royaume. Ce Missel comporte un calendrier liturgique.

Dans l'article on a effectué l'édition et l'analyse du calendrier. L'analyse du calendrier liturgique paulinien montre qu'en plus du courant marial et de celui de la Passion présents dans la liturgie, il y a l'influence des cultes d'origine hongroise, le culte des premiers saints ermites, la présence dans le calendrier des quatre fêtes consacrées à St. Stanislas, l'évêque et martyr de Cracovie.

L'édition de ce calendrier peut constituer une base pour de futures recherches sur la liturgie de l'Ordre des Pauliniens.

denckiego Liber Ordinarius z 1563 roku, Opole 1993, s. 173–192; F. WOLNIK, *Liturgia godzin w diecezji wrocławskiej w XV wieku*, Opole 1994, s. 266–275; MATEJA, *dz. cyt.*, s. 29–94.

⁹⁰ F. WOLNIK, *Kalendarz nyskich bożogrobców według XIV-wiecznego Liber Ordinarius*, RTSO 15 (1995), s. 311–333; TENŻE, *Święci w zabytkach liturgicznych nyskich bożogrobców*, w: J. KOPIEC, N. WIDOK (red.), *Człowiek i Kościół w dziejach*, Opole 1999, s. 147–165; TENŻE, *Liturgiczny kalendarz wrocławskich premonstratensów według XV-wiecznego Liber Ordinarius*, RTSO 19 (1999), s. 193–209; TENŻE, *Liturgia cystersów śląskich w średniowieczu* (Opolska Biblioteka Teologiczna 52), Opole 2002, s. 203–267.